

Розвиток системи управління професійно-технічною освітою в умовах України

Анотація. Проблеми розвитку професійно-технічної освіти (ПТО) в ринкових умовах України розглядаються у статті як цілісна система, функціонування та розвиток якої залежить від взаємозв'язків усіх елементів механізму її управління. Аналіз державного регулювання системи ПТО, а також функціонального призначення кожного з елементів її управління та характеру взаємозв'язків між ними дозволив автору дійти висновку, що підвищення ефективності функціонування ПТО як системи можливе за умови посилення синергетичного впливу всіх її елементів. Перспективи подальших досліджень вбачаються у розробці методики прогнозних розрахунків щодо відповідності системи ПТО ринку праці.

Ключові слова: система ПТО, взаємозв'язок елементів, освіта професійних працівників, державне регулювання, прогнозні розрахунки.

Развитие системы управления профессионально-техническим образованием в Украине

Анотация. Проблемы развития профессионально-технического образования (ПТО) в рыночных условиях Украины рассматриваются в статье как целостная система, функционирование и развитие которой зависит от взаимосвязи всех элементов механизма её управления. Анализ государственного управления системой ПТО, а также функционального

назначения каждого из элементов её управления и характера взаимосвязей между ними позволяет прийти к выводу, что повышение эффективности функционирования ПТО как системы возможно при условии усиления синергетической зависимости всех её элементов. Перспективы дальнейших исследований лежат в разработке методики прогнозных расчётов соответствия системы ПТО рынку труда.

Ключевые слова: система ПТО, взаимосвязь элементов, образование профессиональных работников, государственное регулирование, прогнозные расчёты.

Management development vocational education in Ukraine

Annotation. Problems of the Development of Vocational Education (TVE) in the Ukrainian market conditions are considered in the article as a whole system, functioning and development of which depends on the relationship of all the elements of the mechanism of its control. The analysis of government VET system, as well as the functional purpose of each of the elements of its management and the nature of the relationship between them allows us to conclude that the increase in efficiency of the VET system as possible if the gain synergistic dependence of all its elements.

Keywords: VET system, the relationship of elements, education professionals, government regulation, predictive calculations.

Постановка проблеми. Реформування системи ПТО у напрямі її відповідності сучасним вимогам ринкових відносин в Україні потребує визначення функцій кожного з елементів системи, наявності та характеру взаємозв'язків між ними з метою розуміння роботи ПТО як єдиного

механізму, виявлення недоліків у його функціонуванні й шляхів їх подолання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За часів незалежності України формування системи ПТО відбувалося під впливом чималої кількості нормативно-законодавчих актів. На теперішній час триває процес реформування системи ПТО у напрямку її адаптації до вимог ринку праці на регіональному та загальнодержавному рівнях: у 2012 р. та на початку 2013 р. внесено зміни та доповнення до законодавчої бази, прийнято низку нових законодавчих та нормативних документів [1-4].

Вагомий внесок у дослідження проблем розвитку системи управління ПТО зробили вітчизняні дослідники. Проблемам трансформації системи ПТО в Україні у напрямку її відповідності ринковим умовам, розвитку соціального партнерства, доведення необхідності запровадження неперервності процесу освіти значну увагу приділяє Н.Г. Ничкало та ін. [8, 9].

У роботах зарубіжних вчених Л.С. Драганчук, С.В. Калабекова, В.В. Комаров, Н.И. Литвина, О.В. Соловей та ін. [5, 6, 7, 11] особлива увага приділяється економічній складовій управління системою освіти, а саме: необхідності інноваційного розвитку системи освіти шляхом інтеграції наукових досліджень та сучасного освітнього продукту, проблемам невідповідності підготовки кадрів ринку праці тощо.

Проте серед вітчизняних досліджень управління розвитком системи ПТО недостатня увага приділяється економічній ефективності функціонування системи та шляхам її підвищення.

Формування цілей статті. На підставі аналізу елементів системи управління ПТО та характеру взаємозв'язків між ними виявити резерви підвищення економічної ефективності її функціонування.

Викладення основного матеріалу. Управління розвитком будь-якої системи передбачає, перш за все, визначення підходів до самого поняття «система». Система - це сукупність логічних і раціональних взаємозв'язків всіх її елементів, необхідних для функціонування цілісного механізму та

досягнення певної мети його розвитку. ПТО є досить розгалуженою структурно-функціональною системою, елементами якої є установи та організації загальнодержавного та регіонального рівнів, навчальні заклади та громадські організації.

Методи управління освітою (освітній менеджмент) суттєво не відрізняється від традиційних методологічних підходів щодо функцій управління. Однак, у традиційному менеджменті об'єктом управління є формування, розподіл та використання матеріальних, трудових, фінансових та інші види ресурсів у середині підприємства. Зовнішні фактори впливу на діяльність підприємства, пов'язані з законодавчо-нормативним регулюванням та відносинами з державними установами різних рівнів, не відносять до сфери управління підприємством (менеджменту), а підпадають під категорію «державне регулювання».

Розвиток системи ПТО регулюється тими самими чинниками зовнішнього впливу, що й економічний розвиток підприємств. За визначенням С.І. Ожегова «регулювання – це напрям розвитку, рух будь чого, з метою надати ладу, систематизувати» [10, с. 585]. Разом з тим, на відміну від підприємств приватної форми власності, державні професійно-технічні навчальні заклади (ДПТНЗ) є частиною державної власності, тому управління їх розвитком не обмежується мікро-рівнем. Отже, поняття «державне регулювання» та «державне управління» щодо системи ПТО певної мірою тотожні.

Взаємозв'язок елементів системи управління ПТО наведено на рис.1. На загальнодержавному рівні міністерство освіти і науки України (МОН України) є центральним органом виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері професійно-технічної освіти, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Відповідно до покладених на нього завдань МОН України: визначає перспективи і пріоритетні напрями розвитку ПТО, здійснює нормативно-правове та методичне забезпечення функціонування навчальних закладів та

установ ПТО, розробляє державні стандарти освіти, контролює їх дотримання шляхом інспектування, ліцензування, атестації та акредитації навчальних закладів незалежно від форми власності та підпорядкування; визначає стратегію моніторингу якості освіти та забезпечує його проведення; забезпечує формування оптимальної мережі навчальних закладів та установ професійно-технічної освіти; формує щороку пропозиції та доводить державне замовлення на підготовку робітничих кадрів для державних потреб. Діяльність Міністерства праці та соціальної політики та Міністерства економіки спрямована на забезпечення відповідності розвитку системи ПТО потребам ринку праці та підвищенню ефективності її функціонування.

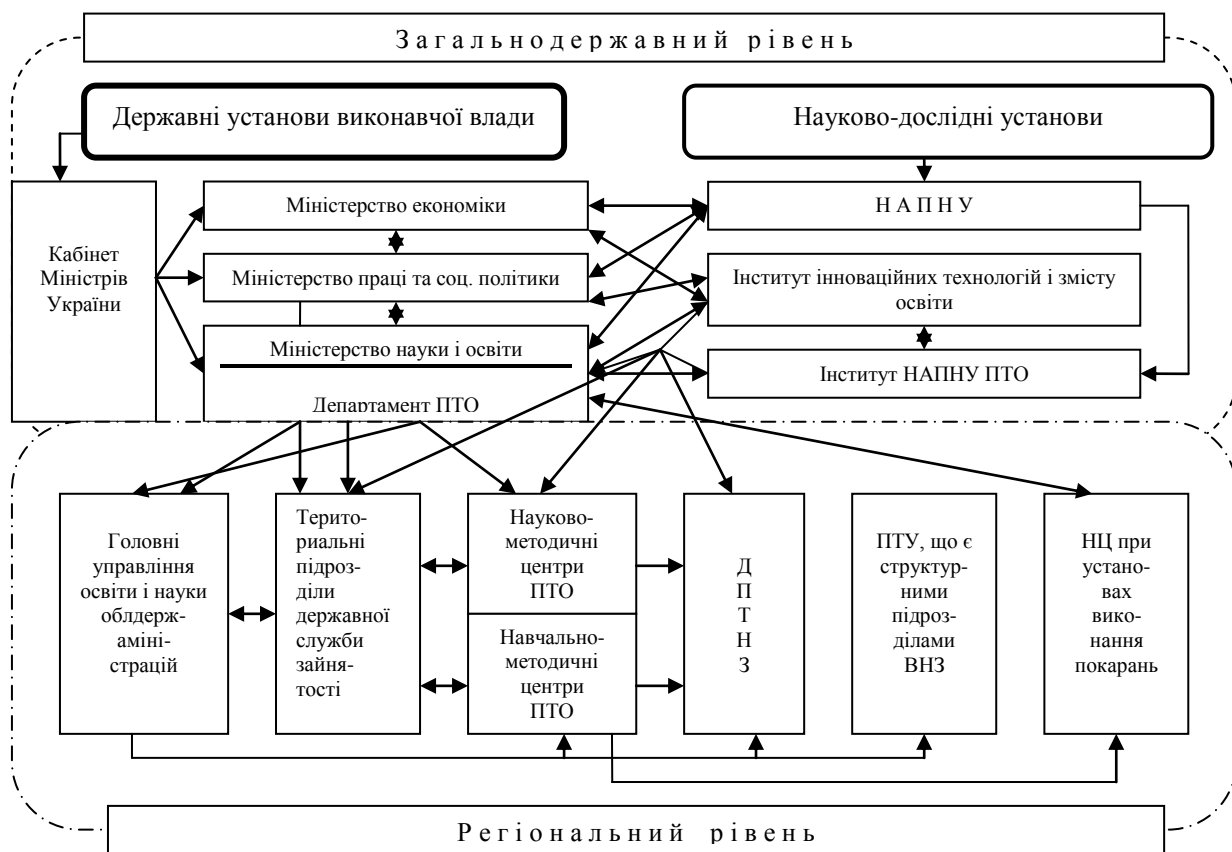

Рис. 1. Сенергетичний взаємозв'язок елементів системи управління професійно-технічною освітою в Україні

Національною академією педагогічних наук України розробляються та координуються напрями наукової та дослідницької роботи та їх запровадження в освітню діяльність. Основними напрямками діяльності Інституту інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки

України є формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері освіти, наукової, науково - технічної, інноваційної діяльності; забезпечення розвитку освітнього, наукового та науково - технічного потенціалу України; визначення перспектив і пріоритетних напрямів розвитку освіти, інноваційної діяльності. Проведення та запровадження фундаментальних та прикладних досліджень безпосередньо у системі ПТО здійснює Інститут професійно-технічної освіти НАПН України.

На регіональному рівні зв'язуючою ланкою між управлінською системою освіти та ПТНЗ є обласні науково- та навчально-методичні центри (НМЦ), які підпорядковуються головним управлінням науки облдержадміністрацій. На НМЦ фактично покладено всі функції управління регіональною мережею ПТНЗ.

Мікро-рівень системи ПТО представлено 871 державним ПТНЗ (станом на 01.09.2012 р.); 75 навчальними центрами при установах виконання покарань та 46 ПТУ, які є структурними підрозділами вищих навчальних закладів.

Отже, система управління розвитком ПТО є досить розгалуженою та багаторівневою з досить значною кількістю взаємоз'язків між структурними підрозділами різних рівнів. Разом з тим, загальновідомим є факт невідповідності системи ПТО вимогам ринку праці. Відсутність у системі управління ПТО роботодавців, їх незацікавленість у її розвитку, недостатність факторів стимулювання активізації їх діяльності суттєво ускладнює розроблення науково та практично обґрунтованої методики прогнозування розвитку ринку праці та, відповідно, розвитку ПТО.

Наступною проблемою професійної освіти є швидке «старіння» набутих знань та навичок, необхідність запровадження системи неперервної освіти працівників впродовж життя. Законом України «Про професійний розвиток працівників» розроблено механізм запровадження та регулювання надання освіти дорослим, значне місце у якому відводиться роботодавцям [2] (рис. 2).

Рис. 2. Управління розвитком професійних працівників

Професійний розвиток працівників передбачає такі два основні підходи:

- формальне професійне навчання (ФПН), що здійснюється на базі роботодавців (підприємств, установ), а також ПТНЗ та ВНЗ з підтвердженням результатів навчання шляхом атестування працівників роботодавцями;
- або неформальне професійне навчання (НПН), що здійснюється на базі тільки роботодавців (підприємств, установ) з підтвердженням результатів відповідно до порядку, затвердженого Кабінетом міністрів України за участю державної служби зайнятості, вищих та професійно-технічних закладів освіти.

Прийняття цього законопроекту є необхідним та прогресивним кроком на шляху запровадження сучасних інноваційних методик навчання. Результативність його запровадження покаже час.

Висновки. Проведений аналіз системи управління розвитком ПТО дозволяє зробити висновок про необхідність підсилення синергетичних зв'язків між структурними підрозділами всіх рівнів з метою:

1. Підвищення результативності функціонування системи ПТО, основним показником якої є реальне працевлаштування випускників ПТНЗ за отриманими спеціальностями та відповідність набутих знань, умінь та навичок потребам ринку праці.

2. З'ясування причин низької зацікавленості роботодавців щодо напрямів розвитку ПТО, пропонування та запровадження економічно обґрунтованих механізмів їх стимулювання.

3. Розробка методики прогнозних розрахунків економічного розвитку регіонів та регіональних кластерів системи ПТО.

Список літератури:

1. Про професійно-технічну освіту: Закон України від 10 лют. 1998 р. № 103/95-ВР // Вісн. профосвіти. – 1998. – № 3. – С. 1-32;

2. Про професійний розвиток працівників: Закон Верховної Ради України від 12 січ. 2012 р. №с 4312-VI // Голос України. – 2012. – 4 лют. – С. 16.

3. Про затвердження Порядку державного інспектування навчальних закладів: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 січ. 2012 р. № 138 // Офіц. вісник України. – 2012. – № 34. – Ст. 1265. – С. 54; Уряд. кур'єр. – 2012. – 4 трав. (№ 79).

4. Стратегія державної кадрової політики на 2012-2020 роки: Указ Президента України від 1 лют. 2012 р. № 45/2012 // Офіц. вісник Президента України. – 2012. – № 10. – Ст. 365. – С. 44.

5. Драганчук Л.С. Об экономической природе современного образовательного продукта / Л.С. Драганчук // Экономика образования : научный журнал. – 2011. – № 6 (67) ноябрь-декабрь. – С. 4-19.

6. Калабекова С.В. Интеграция науки и образования как основа инновационной образовательной системы / С.В. Калабекова // Экономика образования : научный журнал. – 2011. – № 6 (67) ноябрь-декабрь. – С. 84-89.

7. Комаров В.В. Современная экономика образования / В.В. Комаров, Н.И. Литвина // Экономика образования : научный журнал. – 2011. – № 6 (67) ноябрь-декабрь. – С. 90-98.

8. Ничкало Н.Г. Трансформація професійно-технічної освіти в Україні : монографія / Н.Г. Ничкало. – К.: Педагогіка, 2008. – 200 с.

9. Ничкало Н.Г. Професійне навчання на виробництві як складова системи неперервної освіти / Н.Г. Ничкало // Професійне навчання на виробництві : Зб. наук. Праць : Випуск II / Ред. кол. : Н.Г. Ничкало (голова) та інші. – К.: Наук. Світ, 2006. – 336 с. – Бібліогр. в кінці ст. – С. 3-22.

10. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов. – М., 1981. – С. 585.

11. Соловей О.В. Проблема несоответствия подготовки кадров требованиям современного рынка труда и пути её решения / О.В. Соловей // Экономика образования : научный журнал. – 2011. – № 1 (62) январь-февраль. – С. 56-72.